

П Е Р Е Д М О В А

Досліджуючи від низки літ діяння Української Військової Організації та Організації Українських Націоналістів, зібрав я немало матеріялу до історії обидвох Організацій. На жаль, він далеко ще не повний і не можна на його підставі скласти суцільної історії українського революційного націоналістичного руху. Дещо з того збраного матеріялу опублікував я в формі моїх власних спогадів, або як розповіді угасників і самовидців. Може колись це послужить джерелом майбутньому історикові українського націоналістичного підпілля.

Сьогодні передаю в руки читачів розповідь Онуфрія Максимова, що в Організації Українських Націоналістів користувався псевдонімом “Кривоніс”.

Найголовніша частина тієї розповіді, та, що відноситься до угаси Кривоноса в протибольшевицькому підпіллі ОУН, була подумана, як окремий розділ у моїх спогадах і матеріялах до діяння ОУН у 1939-1941 роках, що вийшли в трьох частинах (“Перед походом на схід”, “Розбрат” і “В’є дванадцята”). Для ліпшого пізнання і розуміння угаси Кривоноса в ОУН на західньо-українських землях упродовж повних п’ятнадцяти років за часів польської, большевицької і німецької окупацій — у тому

п'ять років тюрми — показалося необхідне поширити розповідь, подавши короткими словами його історію від часу приступлення до Юнацтва ОУН у 1929 році. В той спосіб і для читача розповідь цікавіша і водночас стає вона не без інтересу для дослідника історії довоєнної ОУН у колишній польській займанщині.

Два роки підпільної праці під більшовиками, під всевидючим оком НКВД, це факт, що кожному сам за себе говорить. Щоправда, в тому часі більшовики ще не були добре обізнані з тактикою і методами праці ОУН, ще не зібрали повної картотеки підозрілих у приналежності до ОУН осіб і не зовсім опанували немалий вже тоді матеріял, що відносився до діяння ОУН. І перебути тоді в підпіллі два роки було легше, як тепер. Але величезна і справно зорганізована машина НКВД швидко заповняла браки і в тому дуже помічна їй була частина персоналу польської слідчої поліції, що не встигла втекти з Галичини й Волині. Більшовики її пощадили і запрягли на службу для себе. З кожним місяцем праця ОУН ставала трудніша й більш небезпечна. Проте вона не припинялася, навпаки, завдяки ідейності і жертвенності її членів здобувала собі щораз нових прихильників навіть з-поміж людей, що вирости й виховалися серед більшовицького отогення.

Жертви ОУН у тому періоді, коли достосовувалася вона до нових умовин діяльності, були великі. Завершилися вони масовими вбивствами в тюр-

мах Галичини й Волині під час відступу большевиків у літі 1941 року. Не лишився в живих майже ніхто зо складу перших Крайових Екзекутив.

На той час припадають сумні події внутрішнього розбиття в ОУН, що не могли не відбитися і на крайовій роботі Організації. Частина її членства зірвала з Проводом Українських Націоналістів (ПУН) і створила власну Організацію на голі з “Револьюційним Проводом Організації Українських Націоналістів” (РП ОУН). З рамени того РП ОУН вийшов на західньо-українські землі, як Організаційний Референт, Ярослав Горбовий. Хоз людина, здавалося, заправлена і загартована в революційній роботі, — мав він за собою кілька літ підпілля в Польщі і засуджений був за ОУН на вісім років тюрми, — Ярослав Горбовий не видержав рафінованих методів слідства НКВД, заломився морально і видав НКВД увесь відомий йому керівний склад ОУН у Львові. А не треба забувати, що допитував його спеціаліст у справах ОУН, організатор убивства полк. Євгена Коновальця в Роттердамі.

Максимів-Кривоніс урятувався чудом, головню завдяки тій обставині, що в тому складі Крайової Екзекутиви ОУН був ще один злен, на прізвище Максимів, і большевикам не прийшло на думку шукати двох людей того самого назвища, а також тому, що його приділ праці в Крайовій Екзекутиві відносився до більш технічної натури справ і мав він стичність з дуже обмеженою кількістю людей, зорганізованих у його власному апараті.

Розповідь Кривоноса далеко не претендує на те, щоб вичерпно подати інформативний матеріал до діяльності ОУН під більшевиками напередодні московсько-німецької війни в 1941 році. На те, щоб здобути повний її образ, потрібно було б оповідання не тільки його одного. Але кидася вона промінь світла на умовини, в яких прийшлося працювати ОУН у тих часах, коли міняти вона мусіла майже весь свій керівний апарат, висилати за границю розконспірованих зленів свого активу та підтягати на їхнє місце нових, а з другого боку станула перед завданням не тільки переміни методів конспіративної праці в зустрічі з головним ворогом України, але й перед конезністю розгорнути свою роботу на величезних просторах від Сяну по Камчатку.

Хоч Максимів-Кривоніс працював в ОУН на рідних землях до кінця 1944 року, але розповідь його кінчаємо на перших днях після приходу німців до Львова. Діяння ОУН у складній ситуації під німецькою окупацією, коли з одної сторони родилися великі надії, а з другої гаснули під ударами жорстокої дійсности — це окрема тема, що до неї ще матимемо нагоду повернутися.

Для опрацювання зібраних від Кривоноса інформацій вибрав я форму розповіді, ненаге вкладаючи її в його власні уста. Це на те, щоб оживити книжечку і зробити її цікавішою для гитача.

Розповідь прикрашена ілюстраціями. Кліші чч. 2, 3, 4, 6, 10, 11 і 12 були вже використані давніше

в виданнях моїх власних та в інших, а чч. 1, 5, 7, 8 і 9 друкуються тут уперше. Походять вони з приватної фотозбірки Онуфрія Максимова-Кривоноса.

Хотів би я сподіватися, що читазі приймуть цю мою чергову книжечку з такою ж прихильністю і перечитають її з таким же зацікавленням, як і попередні.

Зиновій Книш

І. Р о з д і л

ПІД “БЛИМ ОРЛОМ”

В гімназії у Львові. — Таємні гуртки політичної освіти. — Приступаю до Юнацтва ОУН. — Конспірація у львівських середніх школах. — Полум'яне літо 1930 року. — Арешт за саботажну акцію і присуд на п'ять літ тюрми. — Вихід на волю і праця в “Комітеті Допомоги Українським Політичним В'язням”. — Нові зв'язки з ОУН. — Опіка ОУН над робітничим товариством “Сила”. — Війна і прихід большевників до Львова. —

Народився я 26 травня 1909 року в селянській родині в Ричигові, повіт Рудки, село наше положене було ближче до міста Комарна. Батьки старалися дати мені освіту, щоб запевнити краще від їхнього власного життя, і віддали мене до школи у Львові. Тут я ходив до Філії Академічної Гімназії в Народньому Домі.

В той час традиція українських визвольних змагань 1917-1920 років була ще свіжа, не було української родини, якої батьки, сини чи брати не брали б участі у ній. І навіть багато з тодішніх гімназистів пам'ятали листопадові дні у Львові і в Галичині, хоч доводилося їм переживати це ще зовсім малими дітьми. Польську окупацію Західньої України патріотичне українство переживало болюче, не могло і не хотіло погодитися з приналежністю до